

Aan het einde van het vorige decennium circuleerde er aan onze universiteit een gerucht dat ophef veroorzaakte. Waar was de bewoner van kamer 37 gebleven, iemand kan toch niet zomaar verdwijnen? Niemand die het wist, of wilde vertellen. Sommigen wisten niet eens hoe hij heette, en anderen konden zich zelfs zijn gezicht niet meer voor de geest halen. Een enkeling vroeg zich smalend af of die schimmige figuur eigenlijk wel had bestaan.

De campus Exacte Wetenschappen ligt in een polder aan de rand van de stad, met de gebouwen verstrooid over de grasperken. Ze zijn stuk voor stuk indrukwekkend en ingericht met laboratoria, instituten en collegezalen. Sommige zijn nog niet zo lang geleden gebouwd. Maar de meeste staan er al veertig jaar. En in een daarvan, om precies te zijn: in een niche van gebouw A400, was de kamer 37 ontruimd – het hok of honk, dan wel de commandopost, waarin jarenlang het raadselachtige onderwerp van genoemd gerucht gebivakkeerd had.

Die ontruiming scheen aanvankelijk niet meer te zijn dan een routineklus – men had aan de betreffende geleerde (maar wat hij precies was geweest begreep nog steeds niet iedereen) dit kamertje immers nooit officieel toegewezen. Hij had zich er, met zijn dictaten, standaardwerken en overige rommel, op een dag doodleuk meester van gemaakt. Blijkbaar om dicht bij de bibliotheek natuur- en scheikunde te zijn. Maar nu had het management bepaald dat er op die plek, dit tussenkamertje dat officieel nooit ergens voor had gediend, het nieuwste, snelste type computer moest worden geplaatst. Dat was een meer dan manshoge Cray-kast, met een indrukwekkende koeling. Om ruimte te maken, want die dingen zijn groot, moest de bewoner

ophoepelen.

Zijn spullen werden in een container gesmeten. Hijzelf verdween in het niets. Daar had van hogerhand aanvankelijk niemand problemen mee.

Maar toen kwam de geruchtenmachine op gang. In kamer 37 zou in de loop der jaren het diepste inzicht zijn gegroeid over de werking van ons universum. Er zou een theorie zijn ontstaan die zo opzienbarend was dat zij maar beter niet aan het licht kon komen, zij was ronduit gevaarlijk. Dát was de reden geweest waarom de bewoner zijn biezen had moeten pakken en als een dief in de nacht was verdwenen.

Was die theorie van hem werkelijk gevaarlijk? Deskundigen uit de theoretische fysica noemden dat onzin. En dat zij belangrijk zou zijn geweest leek hun nog grotere onzin. Daarentegen hadden zij – toch ook geleerden, onderzoekers – hoge verwachtingen van die nieuwe computer, de Cray, het snelste rekenmonster dat er op dat moment te krijgen was.

Het gerucht had nog in de vergetelheid kunnen raken als de media er geen lucht van hadden gekregen. Aanvankelijk verschenen er alleen ingezonden brieven – over de verdwijning van die wetenschapper dus, met zijn merkwaardige theorieën. (En merkwaardig waren die, zo zou later nog blijken.) Had men de ruimte inderdaad nodig gehad voor het nieuwste type computer? Of werd de kamer in gebouw A400 in werkelijkheid ontruimd om op die manier een niet-aflatende aanval op de officiële wetenschap de kop in te drukken?

Te midden van die reuring stonden er op een dag journalisten voor de deur.

Op dat moment beseften de bestuurders van de universiteit dat ze een daad moesten stellen, al was het maar een symbolische. Ze droegen twee sociologen op zich te buigen over de zaak. Vooral over wat die rare snuiter er dan blijkbaar voor gedachtespinsels op na zou hebben gehouden.

Hun keuze van onderzoekers wekte het ongenoegen van de psychologen, die het onderzoek liever hadden laten uitvoeren door medewerkers van hun eigen subfaculteit: ‘Bij de te onder-

nu pinnig. Ze had iets goed te maken sinds haar opmerking over de zuurkast de vorige keer. 'Maar u leest af en toe in die boeken daar? Als je het mij vraagt gaan die over oorlog.'

'Ja, hoezo?'

'U had het laatst al over mislukken. Over winnen en verliezen. Over veldslagen. Veroveringen. Verkrachtingen, en weet ik veel wat voor fraais nog meer. Blijkbaar zit dat allemaal in die boeken. En u geniet ervan.'

Blijkbaar moest D. daarover nadenken.

Al voegde ze er haastig aan toe: 'Nou ja, mijn broer steekt ook zijn neus regelmatig in dit soort literatuur. "Over de krachtmetingen tussen de volkeren," noemt hij dat. De momenten in de geschiedenis waarop het erop aankwam. Toch lijkt me dat niet helemaal gezond. Als ik zie hoe de fantasie hem daarbij hoog in de bomen jaagt. Ik weet niet wat jullie mannen erbij denken, maar het zal wel weer met seks te maken hebben. Maar u kunt mij vast wel uitleggen waar die neiging, die drift – bij hem en dan blijkbaar ook bij u, en bij wie weet allemaal nog meer, het zijn waarschijnlijk allemaal mannen – uit voortkomt? Die interesse? Voor winnen? Verliezen? Hangt ook die soms samen met onderzoek? Met wetenschap? Maar wij zijn toch geen soldaten! Ik zie mezelf tenminste als een vreedzaam mens. Of vindt u dat ons eigen onderzoek hier ook nooit over iets anders behoort te gaan dan winnen of verliezen? Of, zoals u het de vorige keer zo mooi uitdrukte, vreten of gevreten worden?'

In antwoord hierop stond D. moeizaam op en verdween door de schemerige gang naar de toiletten. Zou hij soms weggeslopen zijn omdat hij dit onderwerp wilde vermijden? vroeg de chroniqueur zich eventjes af.

D. gaf ze daarmee wel de kans in alle rust in die boeken te neuzen. Zoals hijzelf al eerder had gedaan, hij geeft het hier toe. Het waren geen jankerige romans over Jan soldaat die, na mooie woorden over vaderland en dapperheid, naar het front was vertrokken en inmiddels zijn door een granaatsplinter afgehakte arm bestudeerde. Maar over mon-

buit aan de leesplank langs de ramen had gezet, staarde hij minutenlang zwijgend neer op dat tijdschrift. Ongetwijfeld een aflevering van de *Nuovo Cimento*, de *Physical Review Letters*, of wat het was. Daarop verdween hij weer. Dit moest dan wel een der hoogleraren van hier zijn, bedacht ik. Autoriteiten die de wetenschap hoog opnamen, dat had ik zojuist kunnen vaststellen. En die er niet voor terugdeinsden zich over hun vak te blijven verbazen. Die direct al bij het openslaan van het tijdschrift waren begonnen er met hun ogen mee te vechten. Het beloofde veel.

Uiteindelijk werd ik officieel in dit walhalla toegelaten. (De stage was voorbij, de teleurgestelde lector had, pal naast me gezeten en meekijkend over mijn schouder, mijn verrichtingen met me doorgenomen. Mij leken ze onbenullig, hij was er enthousiast over.)

Op het Instituut voor Theoretische Fysica hing een andere sfeer. Weliswaar werd ook hier een student verondersteld de volle werkweek aanwezig te zijn. Maar in dit geval om te studeren. Ik kreeg een bureau toegewezen, naast dat van andere studenten.

Maar ook hier zocht ik vergeefs naar wat me voor ogen stond. Wat kon mij het eigenlijk schelen – hoe een straal elektronen, bij zijn bombardement op weer een ander deeltje, dan wel precies verstrooid raakte? Moest ik daar mijn leven aan opbranden? Onwillig zag ik hoe een student, onder het gewichtig commentaar van een hoogleraar, de wiskunde ervan moeizaam op een schoolbord schreef. Iedereen vond het vanzelfsprekend. Daarvoor was je toch fysicus? Theoreticus? – Vormfactoren berekenen, heren!

Ik wist amper wat dat waren. Wilde het ook niet weten. Ik wilde een theorie die zich over het geheel uitsprak. Die, op het moment dat zij verscheen, het bestaan van de mensheid in een nieuw en groots licht zou plaatsen. Details, nee. – Tenzij die grote consequenties hadden, zij het panoramisch beeld dat ik van de natuur verlangde deden oplichten.

Al snel liet ik me in dat gebouw niet meer zien. Vanaf toen

D. ademde in. Of uit. Zelf meende hij in ieder geval de fluitende adem te horen van iemand die uitgeput is. Vol was geweest van de een of andere emotie, en tot rust gekomen. Waarna het tot hem doordrong dat deze merkwaardige man bezig was zijn beeld af te maken:

‘Wat betekent het eigenlijk, als een fysicus ervan wordt beschuldigd een oplichter te zijn? Ik zal het u vertellen: dat die arme man of vrouw eindelijk eens serieus wordt genomen. Erkend wordt dat deze mafketel het, door middel van zijn warrige praatjes, intussen wél tot iets heeft gebracht.’

Maar zelf schudde hij nu beslist het hoofd. ‘Mooi gezegd. Maar wie niet in staat is een proeve van zijn arbeid te overleggen, heeft die arbeid blijkbaar nooit verricht. En daarmee het recht verspeeld zich er de bezitter van te noemen.’

Hij trok zijn neus op, duidelijk voor D. zichtbaar. ‘Maar we zijn wel klaar met dit verhaal.’

Hij vertrok voor deze dag.

Fsnr: De toneelspeler die regelmatig wordt afgekraakt door de critieken. De violiste die zich regelmatig begroet ziet met vinnige commentaren op haar cadensen. Een gevoelsmens ben je van beroep, en aan die kwaal ontkom je niet – hoe funest die ook kan zijn voor je zelfvertrouwen. Wij sociologen hebben daar dan blijkbaar geen last van. Of wel?

Brls: Gelukkig niet! Bij ons gaat het nooit op het scherp van de snede. Wij werken in de breedte, en dat is minder risikant. Volgens sommigen produceren wij daarom alleen maar bulk. Er komt altijd wel iets bruikbaars uit, een rapport bijvoorbeeld.

Fsnr: Dat daarna in een la verdwijnt en over tien jaar ongezien wordt weggegooid?

Brls: Zoiets ja.

Fsnr: Adriaan, schobbejak!

voor welke escapade dan ook. Het lichaam stond het niet toe. Het stond inmiddels niets meer toe.

Dan zat dus een uitgekauwde, uitgedachte, uitgeholde kerel op het eind van zo'n dag met glazige blik alsnog achter zijn werktafel gekropen. (Een andere tafel had ik niet.) Slokte daar verslagen een broodje, slokte koffie. Moest, begreep hij nog wel, op de een of andere manier de rest van het etmaal zien door te komen. Wat hem restte was creperen. Van zijn geloof vallen. (Zoals de stichter van het christendom ook wel was overkomen, aldus de Bijbel.) 'Waar offer jij – toch eigenlijk niet meer dan een burgermannetje – je nog steeds voor op? Waarom blijf je de ooit uitgestippelde weg volgen? Nog steeds ja! Waarom leg je jouw mooie jaren als offer aan de voet van een godheid die misschien niet eens bestaat?'

Ik was de Duivel geworden, het vechtende beest dat uit de Hemel was gesmeten.

Het meest vernederende en ontregelende was dat ik, in zo'n toestand, niet meer kon beschikken over mijn denkvermogen. Dat ik daar het gezag niet meer over bezat. En dat was toch altijd de weidse wickslag geweest van de vogel die oceanen kon trotseren. Deze noordse stern of albatros, als soorten die tienduizenden kilometers door konden vliegen. Maar hun spieren waren nu krachteloos geworden, het lukte niet meer.

Zo kon ik me ook niet meer verweren tegen bezwaren die nu prompt als kluiten modder op me neer regenden. Met tegenstrijdigheden in mijn theorie die prompt de kop opstaken. Geniepig paradoxen die ik altijd over het hoofd had gezien. (Leek het opeens.) Bij de Duitse dichter Hölderlin had men na zijn dood grote gaten in zijn brein ontdekt. De motten hadden daar de macht overgenomen. Ik vroeg me af hoe bij mij – nu al – de hersenspiralen eraan toe waren. Die tapisserieën van mijn geest. Juist ja, hoe die zich hielden bij deze staat van uitputting. Misschien was een deel ervan juist afgestorven. Of vloeibaar geworden. Tot een modderplas geworden. Tot het soort inktvlek van een Rorschachtest waaruit zelfs een kwakzalver geen gewichtige conclusies meer zou kunnen trekken. (Nou ja,

misschien verdrong er midden in die modderplas nog een enkele torretje. Maar men kon dat arme beestje toch moeilijk de schuld geven van het immense drama.)

En toch! Denken was altijd mijn specialiteit geweest. Het was het enige waar ik trots op mocht zijn – mijn scherpe analyses. Maar op de nu volgende dagen kwam er ook daarvan nog steeds niets terecht. Een overspannen, afgebrante mens stond naakt en kwetsbaar kou te vatten in een onbarmhartige poolwind van zelfkritiek.

Wie dat zelf weleens heeft meegemaakt, kent de situatie: Hoe ijverig je ook blijft proberen je gedachten te ordenen, het lukt je niet meer. Wees liever voorzichtig bij die pogingen – anders overschrijd je een kritieke grens.

Zou dit dan de definitie zijn van totale eenzaamheid?

Alleen nog een tunnel, begrensd door glibberige, bemoste, druipende wanden. De kooi van de depressie, en uiteraard zonder uitgangen.

Wat sommigen dan aanzet tot zelfmoord.

Nou, mij niet. Zo'n uitgang om weg te komen uit de problemen beschouwde ik als niet professioneel. Dat zou bovendien niets toevoegen aan mijn werk. En zelfs voor zo'n wanhoopsdaad zou ik te moe geweest zijn, voor zo'n spectaculaire oplossing waarmee men soms de krant haalt. Laat anderen dat maar doen, als ze er zin in hebben – ik ging slapen.

Op de avond van zo'n denkexplosie staarde ik weleens omhoog naar de nachtelijke hemel. Raakte ik vervuld van beelden uit de psychologie. Dan viel me op hoe zich, vanuit het zwarte uitspannel, juist een Melkweg losmaakte. Waarop, naar ik me voorstelde, de gemeenschap leefde waar ik deel van uitmaakte. Een samenleving waarin het op dat moment ongetwijfeld kolkte van activiteit. Begon ik dan heftig te knikken? Was er dan iets wat ik begreep? Was er iets tot me doorgedrongen?

Daar speelde het zich af! Alles! Lichtjaren verwijderd van waar ik mij op dat moment zelf bevond!

Ikzelf mij bevond?

Waar dan?

zeggen in de fysica.) Het was eigenlijk een wonder dat ik nog bestond – als verschijnsel ja. In ieder geval had ik geen druppeltje bestaansrecht meer, uitgaande boven het nanogedeelte van een seconde. Al was er ook nu weer de natuur die alles bepaalde. Die grote strenge meester, die ook weleens zichzelf vergat. Die een verschijnsel door de poort heen liet op een manier die niet was toegestaan. Ongeldig was. Daarbij iets door de vingers zag. Waarbij ze (de natuur van de natuurkunde) even in de war was. Even niet meer wist of het ding voor haar neus nu wél bestond of niet. Intussen het niet tegen wilde houden. En dat is het onzekerheidsprincipe uit de kwantummechanica. Want die theorie is inderdaad onzeker – nog onzekerder dan ik. En daarop zou mijn bestaan dan voortaan gaan berusten. Ik kon onmogelijk nog bestaan – toch was ik er nog steeds. Al had de dood van mijn zuster, die altijd een stempel van legaliteit op mijn leven had gedrukt, mij inmiddels veroordeeld tot non-existentie. Of misschien was ik dat altijd al geweest. Non-existent. Was dit me nu pas duidelijk geworden.

De natuur? Als een verschijnsel dat in zijn oorspronkelijke vorm te chaotisch is om er god weet wat mee aan te kunnen vangen? Hoe kwam een mens als ik op het idee haar zo te zien? Dat zij (de natuur) eerst geformatteerd moest worden, in een model geperst, voor ze zou kunnen presteren? Stuit ik daarbij dan soms op een beeld in de spiegel dat mij meer dan vertrouwd is? Een spiegelbeeld, jawel. Dat van mijzelf? Met op de achtergrond dat erf waar ik was opgegroeid? Die bossen vol bomen, die stuk voor stuk toch anders waren dan mensen. Met die vader die zelfs geen moeite deed naar een moraal te zoeken. Die moeder die het te burgerlijk vond jou op te voeden naar een etiquette toe. En je voorhield dat jij zelf maar een religie zou moeten boetsen als je volwassen wilde worden. In de grote ruimte van het leven. Waar je vervolgens vreesde tot niets te zullen worden. Een zwerver. Een dakloze.

Maar dakloos ben je evengoed geworden.

Een dakloze gefixeerd op macht. Op oorlog.